

בְּצֵרוֹן

נוסד על־ידי חיים משרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

שנה ל"ג (כרך ס"ג) תשרי-חשון, תשל"ב חוברת א' (294)

ארץ-ישראל בתודעת הנוער:

חינוך מעוות יצר תדמית מעוותת

מאת שמואל בן

הבא במגע עם הנוער שהתחנך בבית-הספר הממלכתי בישראל, עומד נדהם מתופעת ההתנכרות המתגלית אצל חלק בלתי-מבוטל ממנו לתודעת ארץ-ישראל כמולדת. אין התנכרות זאת רק פונקציה של עמדה בוויכוח על עתיד ה"שטחים", הווה אומר על גורלם של יהודה ושומרון. יכול אני להעיד ששמעתי מפי צעירים — וכן נתפרסמה — דעה המנוסחת בערך כך: אמנם נכון שנישלנו ערבים מאדמתם אבל גם אנו זכאים לחיות ולכן אל לנו להחזיר שטחים שכבשנו. אך לרוב, מתערבבת התנכרות לשטחי ארץ-ישראל מעבר ל"קו הירוק" עם הזדהות דווקא עם השטח של ישראל מעבר מזה ל"קו הירוק" — אשר לו כאילו יש לנו זכות. והבטחון באי-הגמנוע של החזרת שטחים, מתערבב בבטחון-ללא-הירהור שבישראל הקטנה "יתנו לנו" להישאר.

התנכרות זאת, ועיוותי המחשבה הנולדים בעטייה, נובעת כמובן מבורות תהומית. בורות זאת אינה נחלת הנוער החדש בלבד, אלא היא בשר מבשרה של החינוך הציוני שכולנו ספגנוהו. החינוך הציוני המסורתי התעלם מאחת העובדות המופלאות בתולדותינו, אפשר לומר מתולדות האנושות בכלל: רציפות החיים היהודיים בארץ-ישראל לאורך 1900 שנות הגלות, ההיצמדות בצפוניים ממש של

מר ש. בן הוא חבר-הכנסת לשעבר ומפעילי התנועה למען א"י השלימה.

יהודים לאדמת המולדת, למרות ההשפלות והעלבונות, רדיפות ונגישות, מלחמות-השמד וטבח, אשר עברו על הארץ לאורך ארבעה-עשר המשטרים אשר שלטו כאן מימי בריכותבא ועד שיבת-ציון של ימינו.

החינוך הציוני התעלם ממילא מהעובדה, שהיצמדות זאת לא היתה יכולה להימשך בתנאים ההיסטוריים האיומים אלמלא עובדה מופלאה נוספת. היישוב היהודי בא"י לא היה שריד, לא היה "שארית", כי הרי רציפות החיים היהודיים בארץ-ישראל אופשרה על-ידי התחדשותם המתמדת. לא היה דור שבו לא התנהלה תנועת עלייה כלשהי. כשאתה מהרהר במשמעותה של עלייתו של יהודי אחד ממערב אירופה, או ממזרח, במאה ה-15 או ה-16, מסתמרות השערות נוכח מדורי הגהינום שעליו היה לעבור, על פני ארצות ועמים עוינים ואף קטלניים, עד שהגיע — אם בכלל זכה להגיע — למולדת.

הנוצרים יצרו אווירה של הערצה, המתבטאת בספרות שלמה מסועפת ורבותגונית, מסביב למסעי-הצלב — ה"עלייה" האלימה שלהם לארץ-ישראל בימי הביניים. התנועה הציונית, אשר סוף-סוף, התחילה לארגן ולחנך את המוני העם לחידוש חיינו הממלכתיים בארץ-ישראל, התעלמה בדרך כלל מתופעת העלייה המתמדת אשר נותנת ביטוי מוחשי וחותר, אף דרמטי, לזיקה של העם היהודי לארץ-ישראל. הזיקה ה"מיסטית" היא אשר סוף-סוף היוותה אחד היסודות המרכזיים להכרת עמי-העולם של-דורנו בזכותנו המדינית לשוב ולגשק (כפי שמתבטא המנדט לארץ-ישראל ב-1922) את ביתנו הלאומי. המטיף הנוצרי הבריטי, גיימו פרקס, אשר אף חקר את תולדות ארץ-ישראל והיה אחד הראשונים בדורנו אשר הצביע על עובדות רציפות החיים היהודיים בא"י (ובמזרח התיכון כולו) לא חסך את שבט ביקורתו מהציונים על מחדל זה. בדור האחרון אמנם התחילו חוקרים לפרסם עבודות בנושא, תוך כוונות חינוכיות. אך אפילו עכשיו, נוכח התעמולה העניפה לשלילת עצם זכותנו, נוכח האיומים לשלול את עצם קיומנו בארץ-ישראל, לא נעורה לא התנועה הציונית, אף לא משרד החינוך בישראל, לפעולת-תיקון.

במקביל, לקה החינוך הציוני — ואף המדיניות הציונית — במחדל לא פחות חמור. לא זה ולא זו לא הקימו סכר לפנטסיה השקרנית של התעמולה הערבית אשר במשך חמישים שנה "הפכה" את ארץ-ישראל לארץ ערבית, ואת שיבת ציון ל"פלישה" ציונית בת-זמננו, למשחק אימפריאליסטי של מעצמות המערב. "הפכה" — משמע, הצליחה להחדיר את התדמית הדמיונית — של אומה מושרשת במולדתה אשר "גורשה" ע"י היהודים — לתודעתם של חוגים רחבים בעולם. התעמולה הערבית הצליחה להחדיר את הפנטסיה הזאת ביחוד בין הנוער ה"אידיאליסטי", אך גם בתוך חלק ניכר של הנוער היהודי בעולם, אשר ידיעותיו בדרך כלל קלושות. חמור מכל, סימניו ניכרים בתוך אותו חלק של הנוער בארץ שהזכרתי בראשית דברי.

השפעתם השלילית של מחדלים אלה, תוגברה והוכפלה עוד בתקופה שלפני 1967 ע"י ההשקפה שהונחה, בכוונה, ביסוד לימודי ההיסטוריה בישראל אחרי קום מדינה. כוונת השקפה זאת היתה ליצור תשתית לצידוק מדיניות המימסד

הציוני של השנים לפני קום המדינה. כדי להצדיק את ההסכמה לחלוקת הארץ ב-1947 מצא המימסד במדינת ישראל הכרח להחזיר בדור החדש את תודעת הצדק, השלמות וה"טופיות" של רעיון החלוקה.

בוויכוח המר שהתנהל במשך השנים לפני 1947 על רעיון החלוקה, לא התכחש איש ממצדדי הרעיון לזכותנו על הארץ. ההסכמה לחלוקה נבעה מהאמונה שבדרך זאת אפשר להשיג את השלום עם הערבים. העובדה שהערבים לא הראו שום נכונות לפשרה כזאת — ומוריהם־אפוטרופסיהם הבריטים עודדו אותם בעקשנות תוך אמונה שיחד יוכלו למנוע כל צורה של עצמאות עברית — לא הפריעו למנהיגים הציונים. מנהיגים אלה, החל מווייצמן וכלה בשרתוק (שרת) הוסיפו להביע את האמונה שוויתורים טריטוריאליים הם אשר יביאו את השלום עם הערבים, גם כאשר דוברי הערבים ובראשם ג'מל חוסייני הארצישראלי, ועזם פחה מהליגה הערבית, הוסיפו מצידם לאיים במסע־הרג גם נגד מדינת החלוקה.

הטענה שחלוקה היא אשר תביא את השלום הופרכה באכזריות על־ידי המציאות של 1947—1949. במלחמת העצמאות היה מחיר הדמים ששילם עם ישראל גבוה יחסית מהקורבן בנפש שהקריבה בריטניה במשך שש שנות מלחמת העולם השנייה, או מזה של ארה"ב בין 1941—1945. יתר על כן, אחרי שהקורבן הועלה — נשארה הארץ מחולקת אם גם תוקנו גבולותיה הגרוטסקיים של הצעת החלוקה המקורית של האו"ם (הכללת הגליל המערבי, הרחבת הפרוזדור לירושלים, לוד ורמלה). המדינה העברית נשארה בלי לבה ההיסטורית: יהודה ושומרון ובכלל זה ירושלים העתיקה, עיר הקודש ממש.

תוך הקרבת הקרבן שהקרבנו ב-1948, יכולנו אז לשחרר את יתר חלקי הארץ. עם חידוש הקרבות ביולי אותה שנה היתה ידנו על העליונה, ולא מטעמים צבאיים הפסקנו את הלחימה.

כאן איפוא היתה מפולת ממש של המחשבה המדינית הציונית.

* * *

אחרי מלחמת העצמאות היה על מעצבי חינוכי של הדור החדש לספר לו את האמת, שמדינתו כוללת רק חלק מארצו, ואם גם אין להעלות על הדעת מסע־כיבוש (או מסע שיחרור) של שאר חלקי הארץ, אין "מוחקים" מולדת היסטורית; וכך לטפח חיבה וזיקה גם לירושלים ולשכם ולחברון. אבל אמת זאת היתה גוררת אחריה גם הסברת הוויתור ומגיעיו, וכך גם הסברת השיגאה בחישוב שליווה את הוויתור. עוד יותר מסוכן: האמת היתה חושפת את צדקת אלה שטענו נגד הוויתור, ואף ניבאו שהוא לא יביא שלום.

כאמצעי בלחימה המדינית הפנימית איפוא, טושטש הוויתור. מדינת החלוקה תוארה כהישג ההישגים, כקצה גבול האפשרי. אחרי מלחמת ששת הימים — ביום השנה השני לפרוץ המלחמה, ב-6 ביוני 1969 — מצא מר אבן לאפשרי לטעון במאמר שגבולות 1947 (כלומר אף הצעת החלוקה של האו"ם)

היו, לא חס וחלילה פשרה חד-צדדית אומללה, אפילו לא ויתור מתוך הכרת, אלא שיא החכמה והתבונה*.

* * *

מכאן התוצאות החמורות. השלכותיהן המוסריות ניגלו לעין רק אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר אימוץ הטיעון הציוני ע"י הערבים — פלשטין היא מולדתנו השדודה! — הגיע לשיא, ובפי הרבה מצעירי ישראל לא היתה תשובה. כי אם חונכת על יסוד ההנחה שחברון ושכם בדין ובצדק הינן חלק ממדינה ערבית ששמה ירדן, ואף ירושלים העתיקה היא בצדק חלק מאותה מדינה — הרי אין היהודים אלא כובשים "זרים". ואם כובשים בשכם אנחנו — מה בעצם מעשינו בתל-אביב, אשר לפי אותה גירסה ערבית, גם בה אנו "פולשים"? כתב שורות אלה — וכן אחרים כמוהו המופיעים לעתים בבתי-ספר תיכוניים בישראל כמרצים אורחים — נתקל בטענה, מפי צעירה אינטליגנטית למדי בכיתה י"ב — שאין אנחנו שונים למעשה מהצלבנים וסופנו יהיה כסופם.

אך השפעת החינוך היתה ניכרת לעין הרבה זמן לפני 1967. ב-1966 זועזע הציבור על-ידי גילוי משאל שערכה הסופרת גאולה כהן במעריב, בו הובא לידי ביטוי מרכז הבורות וההתנכרות — שוב, של חלק מהצעירים — לכל מה שלא היה כלול בתוך קווי "שביתת הנשק" של 1949.

על שכם מעצבי החינוך העברי בארץ-ישראל אחרי 1948, אחריות כבדה מאד להלך-רוח זה של התכחשות לזכויותינו. חלקם רב בהצלחת התעמולה של "פתח" — כאשר לסטודנטים מא"י, ואף לפרופסורים, אין ידע מספיק כדי לענות לגירסות הערביות של ההיסטוריה.

למזלנו — נשאר חלקות טובות בנוער. לא הכל אבוד. אך דרוש יהיה מאמץ רב בעיצוב מחדש של החינוך בישראל — וכן של ההסברה של מדינת ישראל בחוץ-לארץ — על מנת, לאט-לאט, להחזיר את האמת אל כנה.

* במאמר זה של אבן, נתגלתה "טעות אופטית" שלא תאומן. תוך נסיונו להוכיח שויתור על שטחי מולדת התקדש ממש כשיטה בתולדות הציונות, טען הוא שלקראת עצם קום המדינה כבר בחרו המנהיגים הציוניים בגבולות הנכונים כדי להימנע מבעייה "דמוגרפית". הוא שכח שבשטח שהוקצה למדינה העברית לפי תכנית האו"ם, היו ערבים ולא-יהודים אחרים 45% (קרי ארבעים וחמישה אחוזים)! הרי מכאן בעיית הפליטים. (המאמר התפרסם במעריב של 6 ביוני 1969, וכן בשינויים קלים בג'רוסלם פוסט של אותו תאריך).